

*С.О. Ємельяненко, канд. техн. наук, О.М.Щербина, канд. фарм. наук, доцент,
(Львівський державний університет безпеки життєдіяльності)*

СТРАХУВАННЯ, ЯК МЕТОД УПРАВЛІННЯ МАЙНОВИМИ РИЗИКАМИ

Тенденції сьогодення потребують поєднання діяльності підрозділів цивільного захисту та страхових компаній у сфері управління пожежними ризиками. Безпека характеризується показниками ризиків, які визначають умови безпечного проживання та діяльності людей, збереження їх майна і матеріальних цінностей. Страхування створює умови для стримування ризиків на прийнятному та економічно обґрунтованому для суспільства рівні. У зв'язку з цим існує можливість застосування нових страхових механізмів, які наближають людину до виконання функцій управління ризиками і, відповідно, підвищують стійкість природних, соціальних, господарських і техногенних систем та зменшують економічні витрати.

Ключові слова: страхування, майнові ризики, безпека, страховий ризик

S. Yemelyanenko, O. Scherbina

INSURANCE AS A METHOD OF ADMINISTRATION PROPERTY RISKS

Present trends require a combination of divisions of civil protection and insurance companies in the management of fire risk. Safety is characterized by risk indicators that define the conditions and safe living of the people to preserve their assets and wealth. Insurance creates conditions to contain the risks to an acceptable and reasonable cost to the community level. In this regard, there is an urgent need to apply for new insurance mechanisms to bring the person to perform the functions of risk management and, therefore, increase the stability of natural, social, economic and technological systems and reduce economic costs.

Keywords: insurance, property risks, security, insurance risk

Актуальність. За даними ДСНС України [1-3] щороку кількість пожеж збільшується, а щоденні економічні втрати від пожеж (прямі та побічні збитки) становлять близько 15 млн. грн.

Значні матеріальні збитки (близько 20%) припадають на підприємства, організації, заклади, а решта – на житловий сектор. Аналіз статистичних даних про стан з пожежами та їх наслідками в Україні показує, що наслідки пожеж є надзвичайно великими. Економічна система держави потребує мінімізації збитків, що може бути досягнуто за допомогою страхової галузі. Як показує європейський досвід, страхові виплати можуть збалансувати збитки від пожеж і видатки на їх відновлення.

Отже, страхування займає стратегічну позицію, яка визначається тим, що воно надає гарантії поновлення порушених майнових інтересів у випадку непередбачуваних надзвичайних ситуацій чи явищ, позитивно впливає на зміцнення фінансів держави. Воно не тільки звільняє бюджет від видатків на відшкодування збитків при настанні страхових випадків, але й є одним з найстабільніших джерел довгострокових інвестицій.

Мета. Пошук нових механізмів, на основі страхової галузі, мінімізації збитків від надзвичайних ситуацій.

Аналіз останніх досліджень. Ринок страхування майна в Україні щороку зростає і за показниками останніх років перевищив бмлрдгрн, за якими виплачується більше 200 млн грн страхового відшкодування [4].

При страхуванні майна страхова сума не може перевищувати його дійсної вартості на момент укладання договору. Під дійсною вартістю майна найчастіше розуміється відновлювальна (балансова) вартість. Договори страхування майна можуть бути укладені на один рік і на невизначений термін зі щорічним перерахунком вартості майна і суми річних платежів. Договір, укладений на невизначений строк, вважається продовженим на наступний рік за умови внесення до закінчення поточного року певної частини (зазвичай 20-25 %) страхових платежів, розрахованих на наступний рік [5].

Окрім підрозділів цивільного захисту пожежні ризики є сферою діяльності страхових компаній. Безпека характеризується показниками ризиків, які визначають умови безпечного проживання та діяльності людей, збереження їх майна і матеріальних цінностей.

Згідно з законом України «Про страхування» [6], страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення цих коштів.

Страховий ризик – певна подія, на випадок якої проводиться страхування і яка має ознаки ймовірності та випадковості настання.

Відповідно до Розпорядження № 565 «Про затвердження Характеристики та класифікаційних ознак видів добровільного страхування» [7], можна застрахувати житло від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ. Це такий вид страхування, предметом договору якого є майнові інтереси, що не суперечать закону, пов'язані з володінням, користуванням і розпорядженням майном, зазначеним у правилах та договорі страхування [8, 9]. У випадку страхування від вогневих ризиків їх необхідно визначати для конкретного об'єкта і враховувати цю оцінку в грошовому еквіваленті.

Страхування створює умови для стримування ризиків на прийнятному та економічно обґрунтованому для суспільства рівні. У зв'язку з цим виникає нагальна необхідність застосування нових страхових механізмів, які наближають людину до виконання функцій управління ризиками і, відповідно, підвищують стійкість природних, соціальних, господарських і техногенних систем та зменшують економічні витрати [10]. Таким чином, пожежні ризики слід розглядати з урахуванням їх застосування у страховій галузі.

Мета роботи. Пошук нових механізмів для мінімізації збитків від надзвичайних ситуацій, на основі страхової галузі.

Виклад основного матеріалу. Вивчаючи досвід Швеції у страховій діяльності, цікавим є те, що у кожному адміністративному районі запроваджена своя система ранжування ризику [11]: це пов'язано з тим, що інспектор робить письмові звіти з протипожежної діяльності перевірених ним об'єктів, несе відповідальність за те, щоб об'єкти були оцінені з точки зору протипожежної безпеки за наперед визначеними критеріями оцінки ступенів ризику. Основою для оцінки служить письмовий звіт і власне знання інспектора про об'єкт. Для цього у кожному адміністративному районі розробляється своя система визначення ступеня ризику на основі інформації, отриманої з письмових звітів.

Система визначення ступеня ризику частково адаптована для складання письмового звіту з протипожежної безпеки. Вона складається з трьох головних позицій оцінки: будівля, підприємство і заходи протипожежної безпеки. Кожна позиція оцінки складається з 7 пунктів для оцінки. Кожен об'єкт оцінюється за трибальною шкалою, де 3 – максимальна кількість балів для кожного пункту оцінки. Підставою оцінки небезпеки будівель служить її кількість поверхів. Якщо будівля має 2-4 поверхи, то це відповідає 1-му ступеню ризику, 5-8 поверхів – 2-му ступеню ризику, якщо понад 8 поверхів, то це 3-ій ступінь ризику. Отже, деякі об'єкти можуть взагалі не мати ступеня ризику за певними підставами [11].

Друга позиція оцінки будується на основі аналізу ризиків на підприємстві.

Третя позиція оцінки – це заходи протипожежної безпеки, які важко піддаються оцінці, а їх ступені ризику визначаються з інформації письмових звітів. Це означає, що, наприклад, на підставі наявності плану навчання існують такі критерії оцінки: дрібні недоліки і неточне формулювання дають 1-ий ступінь ризику, часткова відсутність – 2-ий ступінь, повна відсутність – 3-ій ступінь.

Система визначення ступенів ризику є грубим методом оцінки. Інструментом для визначення необхідності та масштабу здійснення регулярного нагляду на певних об'єктах є пе-

ревірки інспекторів з пожежної безпеки. Бали підсумовуються і встановлюється межа в 30 балів. Ті об'єкти, сума балів яких перевищує це число, будуть піддаватися регулярним перевіркам. Чим вища кількість балів, тим коротший проміжок між перевірками, що вказує на збільшення кількостей перевірок для цього об'єкта.

Ідея цієї системи оцінки полягає в тому, що власники підприємства будуть зацікавлені у зменшенні балів, отже зменшенні кількостей перевірок інспекції. Оскільки ці дві групи, будівлі і підприємства, які більш або менш статичні, то під час організації ефективних заходів з протипожежної безпеки необхідно брати до уваги специфіку категорії об'єктів, що піддаються регулярному нагляду. До цієї категорії об'єктів відносяться «Об'єкти підвищеної небезпеки та потенційно-небезпечні об'єкти», однак проміжки між проведенням перевірок інспектора можуть бути скорочені, що зображено в таблиці 1.

Таблиця 1

Критерії для виставлення балів ризику за експертною оцінкою [11]

Позиція оцінки	Підстава оцінки	Критерії для виставлення балів ризику		
		Кількість балів		
		1	2	3
1	2	3	4	5
Будівля	Кількість поверхів	2-4	5-8	> 8 поверхів
	Кількість підвальних поверхів на підприємстві	1	2	> 2
	Рік будівництва	1980-1995	1969-1979	раніше 1969
	Площа будівлі або приміщення (м ²)	600-5000	5000-10000	> 10000
	Активна система протипожежної безпеки (спринклери, пожежна сигналізація, вентиляція)	Певні частини споруди	Елементи споруди	Вся споруда для безпеки персоналу
	Зовнішні ризики			
	Затрачений час для евакуації	> 10 хв	> 20 хв	> 30 хв
Підприємство / установа	Кількість працівників	150-300	300-600	> 600
	Відомості про приміщення	Використовується регулярно в певних випадках сторонніми відвідувачами	Значна частка сторонніх відвідувачів, громадське приміщення	Ні (не громадське приміщення)
	Пожежонебезпечні речовини або використання хімікатів	Дозволена кількість	Використання понад дозволену кількість	Значне використання понад дозволену кількість
	Пожежна навантага (МДж/м ²)	Середнє 200-400	Високе 400-600	Дуже високе > 600
	Вогневі роботи	Регулярно / малий обсяг робіт	Часто / середній обсяг робіт	Щодня / великий обсяг робіт
	Люди, які не можуть самі евакуюватися	Так, невелика кількість	Так, багато	Так, більшість
	Сплячі люди	Так, невелика кількість	Так, багато	Так, більшість
	Робота в нічну зміну	Іноді	Часто	Так

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5
Систематична робота з організації заходів протипожежної безпеки	Організація протипожежної безпеки	Незначні недоліки, нечіткий звіт	Частково відсутня, немає звіту	Зовсім відсутня
	План навчання	Незначні недоліки, нечіткий звіт	Частково відсутній, немає звіту	Зовсім відсутній
	Правила / інструкції з протипожежної безпеки	Незначні недоліки, нечіткий звіт	Частково відсутні, немає звіту	Зовсім відсутні
	Опис протипожежної безпеки	Незначні недоліки, нечіткий звіт	Частково відсутній, немає звіту	Зовсім відсутній
	Інструкції з експлуатації та обслуговування	Незначні недоліки, нечіткий звіт	Частково відсутні, немає звіту	Зовсім відсутні
	Система контролю	Незначні недоліки, нечіткий звіт	Частково відсутні, немає звіту	Зовсім відсутня
	Заходи з контролю над виконанням	Незначні недоліки, нечіткий звіт	Частково відсутні, немає звіту	Зовсім відсутні

Постановою Кабінету Міністрів України від 29 лютого 2012 р. № 306 [12] затверджено критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) у сфері техногенної та пожежної безпеки. Згідно з такими критеріями, суб'єкти господарювання поділяють за ступенями прийнятності ризику на групи:

- з високим ступенем прийнятності ризику (висотні будинки з умовною висотою понад 47 м);
- з середнім ступенем прийнятності ризику (будівлі підвищеної поверховості з умовною висотою від 26,5 м до 47 м включно);
- з незначним ступенем прийнятності ризику (державні, відомчі та кооперативні житлові будинки, окрім будинків підвищеної поверховості та висотних).

Для розрахунку ризиків загибелі від пожеж використано Методику визначення розрахункових величин пожежного ризику в будівлях та спорудах різних класів функціональної пожежної небезпеки [13, 14, 15], яка містить аналітичні методи визначення індивідуальних ризиків загибелі від пожеж та перевірку на відповідність допустимим значенням.

Отримані значення пожежних ризиків житлового сектора міста Львова оцінювали за шкалою європейських норм [10]:

- незначний ризик: $\leq 10^{-6}$;
- прийнятний ризик: $10^{-6} \div 5 \cdot 10^{-5}$;
- високий ризик: $5 \cdot 10^{-5} \div 5 \cdot 10^{-4}$;
- неприйнятний ризик : $\geq 5 \cdot 10^{-4}$.

Таблиця 2

*Відшкодування залежно від можливих наслідків пожежі
(власна розробка)*

Значення можливих наслідків пожежі (сума)				
Незначне руйнування	Мале руйнування	Середнє руйнування	Велике руйнування	Повне руйнування
Відшкодування від суми вартості зруйнованого об'єкта, від 1 до 5% (відповідає зелений колір – означає, що не потрібно ніяких заходів)	Відшкодування від суми вартості зруйнованого об'єкта, від 6-25% (відповідає світло-зелений колір – означає, що необхідно вжити заходів у випадку необхідності)	Відшкодування від суми вартості зруйнованого об'єкта, від 26-35% (відповідає жовтий колір – означає, що необхідно вжити заходів для покращення стану пожежної безпеки)	Відшкодування від суми вартості зруйнованого об'єкта, від 36-65% (відповідає помаранчевий колір – означає, що необхідно вжити заходів для покращення стану пожежної безпеки, накладення санкцій)	Відшкодування від суми вартості зруйнованого об'єкта, від 66-100% (відповідає червоний колір – означає, що необхідно негайно вжити заходів для покращення стану пожежної безпеки, накладення важких санкцій)

У зоні високого ризику можна вважати обґрунтованим використання превентивних заходів з боку керівництва адміністративного району. Це означає, що необхідно, крім статистики, також використовувати кількісний аналіз ризику табл. 3.

Таблиця 3

*Матриця визначення страхової суми від значень ризику (у кольорах залежно від результатів перевірки експертної оцінки та розрахункового методу оцінювання)
(власна розробка)*

Розрахункове значення ризику [14]	Кількість балів за експертною оцінкою [11]				
	10-20	20-30	30-40	40-50	50-60
Незначний $<1 \cdot 10^{-6}$	1%	20%	30%	45%	85%
Прийнятний $>1 \cdot 10^{-6} \div 5 \cdot 10^{-5}$	6%	25%	30%	50%	90%
Допустимий $5 \cdot 10^{-5} \div 5 \cdot 10^{-4}$	10%	26%	35%	65%	95%
Неприйнятний $>5 \cdot 10^{-4}$	15%	30%	36%	66%	100%

Ризики дають змогу обґрунтовувати умови страхування та проведення різноманітних заходів щодо поліпшення стану захищеності об'єкта. Страховик зобов'язаний за заявою страхувальника у разі здійснення ним заходів, які зменшили страховий ризик або, навпаки, збільшили його, переукласти з ним договір страхування (зменшити чи збільшити страхову виплату). У процесі будь-якого виду страхування сторони зацікавлені у зменшенні ступеня ризику та недопущення настання страхового випадку. Ідея страхування полягає в частковому або повному відшкодуванні втрат, заподіяних страховим випадком. Тому підприємці, які страхують фірми, будуть завжди безпосередньо зацікавлені у реалізації протипожежних заходів для зниження ризиків. Перед страхуванням об'єкта страховики висувають низку вимог, які необхідно обов'язково виконати (заходи для зменшення ризиків).

Висновок. В безпеці та зменшенні пожежного ризику зацікавлені всі: підприємець – менші страхові внески та менша загроза відповідальності перед законом; страхова компанія – менші збитки; персонал і населення – меншим стає почуття тривоги, зростає впевненість у безпеці за умов гарантування компенсації у випадку аварії.

Отже, враховуючи спільні інтереси інспекторів ДСНС України та страховиків, щодо зниження рівня ризику виникнення пожеж слід уніфікувати законодавчу та нормативну базу з цього напрямку.

Список літератури:

1. Аналіз масиву карток обліку пожеж за 12 місяців 2009 року / ВД та СП Укр. НДПБ МНС України. POG STAT – 2009. – 42 с.
2. Аналіз протипожежного водопостачання Львівської області за 12 місяців 2007 року, ГУ МНС України у Львівській області.
3. Аналіз масиву карток обліку пожеж за 12 місяців 2010 року [Електронний ресурс] / ВД та СП Укр. НДПБ МНС України. – 2010. – 31 с. – Режим доступу: http://xn--dlaghmoqz1k.kiev.ua/ld/0/45_analysis_2010.pdf

4. Марценюк-Розарьонова О. В. Майнове страхування: особливості, значимість та перспективи розвитку. – FINANCIAL SPACE 2014. – № 3 (15). – С. 147-151. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fp.cibs.ubs.edu.ua/files/1403/14movmso.pdf>
5. Журнал про страхування та перестраховання в Україні [Електронний ресурс]. — Режим до- ступу : <http://forinsurer.com/>
6. Про страхування [Електронний ресурс]: Закон України № 86/96-ВР. – [Чинний від 1996-03-07]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>
7. Про затвердження Характеристики та класифікаційних ознак видів добровільного страхування [Електронний ресурс] : Розпорядження № 565 [Чинне від 2010-07-09]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1119-10>
8. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 47, ст.251)[Чинний від 16.01.2016]. – Ре- жим доступу :<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2658-14/page>
9. Постанова КМУ №1440 Про затвердження Національного стандарту N 1 "Загальні засади оцінки майна і майнових прав"[Чинний від 15.04.2015]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF>
10. Бегун В. Ризик-орієнтовний підхід та страхова справа / В. Бегун, Є. Журавльов // Надзвичайна ситуація. – 2010. – № 3. – С. 40-43.
11. Risk Management [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<https://novascotia.ca/dma/pdf/mun-local-government-resource-handbook-6-3.pdf>
12. Про затвердження критеріїв, за якими оцінюються ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) у сфері техногенної та пожежної безпеки [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України № 306 [Чинний від 2012-02-29]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/306-2012-п>
13. Методика определения расчетных величин пожарного риска в зданиях, сооружениях и строениях различных классов функциональной пожарной опасности : утв. 30.06.2009 приказом МЧС России № 382 : зарег. в Минюсте РФ 06.08.2009, рег. № 14486 : введ. 30.06.2009. – М.: ФГУ ВНИИПО МЧС России, 2009.
14. Ємельяненко С. О. Методика знаходження статистичного пожежного ризику у житлових будинках / С. О. Ємельяненко, А. Д. Кузик // Пожежна безпека та аварійно-рятувальна справа: стан, проблеми і перспективи : XI Міжнар. наук.-практ. конф., 25-26 вересня 2013. – К., 2013. – С. 492-495.
15. Івануса А.І. Моделі та методи управління ризиками в проектах безпечної експлуатації об'єктів масового перебування людей / А.І. Івануса // Пожежна та техногенна безпека. Теорія, практика, інновації: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції – Львів : ЛДУБЖД, 2016. – С. 52-55.

